

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstgevend doel

Verschijnt elke zondag

Abonnementsprijs : 500 fr. per jaar

Postcheckrekening Nr 3185.22

Beheer en Redactie : Mr. René VICTOR, Justitiestraat, 21, Antwerpen

Plechtige Openingszitting van het Vlaams Pleitgenootschap bij de Balie te Brussel
op Zaterdag 7 februari 1959

HISTORISCHE VARIATIES OP HET PLEIT-THEMA

Rede uitgesproken door Mr. Ignace DE GREEF, advocaat bij het Hof van Beroep te Brussel.

In een beroemd geworden academisch colloquium, ten huize van Meester Maternus, Romeins advocaat, die een lezing had gehouden uit eigen werk, wisselden twee zijner confraters — Meesters Marcus Aper en Julius Secundus — hun gedachten over de waarde van de welsprekendheid aan de balie. De roem van het verleden werd er bezongen, nuttigheid en genoegens van de pleiter werden afgewogen. De « eloquentia » — kunst om door woorden als kontaktvorm en instrument te overtuigen, zelfs te ontroeren — werd er betiteld : een vlijmscherp wapen tegenover de tegenstrever, een redding voor wie deze zoekt, een schild voor de spreker en de ziel van het advocatenberoep. Het pleidooi kwam op literaire achtergrond in relief.

Uit hun betoog vloeide als besluit een verval van de welsprekendheid in de eerste eeuw van onze tijdrekening; dit was te wijten — zo beweerden de advocaten — aan een reeks pedagogische flaters (verkeerde opleiding van de jeugd tot de « artes liberales », luiheid en onwetendheid van de opvoeders, misprijzen voor het redenaarstalent), een structuurwijziging in het politiek beleid en tenslotte, maar voornamelijk, een wijziging in de justitievorm.

Terwijl de jeugd vóór deze tijdrekening werd opgevoed tot het beoefenen van de « artes liberales » — waarbij de welsprekendheid en retorika een hoge toon voerden — streefden de opvoeders ernaar, in de tijd der eerste eeuw, schild en lans te leren hanteren, omdat krijgsgeweld vaker dan een woordenstrijd van nutte was.

Daarbij werd beweerd dat slechts in troebele periodes van innerlijke verscheurdheid of openlijke twist, de redenaarskunst weelderig kon openbloeien : hoe onrustiger de tijd, hoe groter de geschillen, hoe opener ook de ontwikkelingsmogelijkheid van het talent.

De justitievorm tenslotte, die voor de prestatie van de advocaat, zo in duur als in omvang, alle vrijheid

liet, was gewijzigd : het open comitium maakte plaats voor duffe zalen, het auditorium slonk in aantal en aandacht, zelfs de toga met het mouw-effekt was vernauwd, en de magistraten waren er zeer om bekommerd dat, zonder woordveroon of beeldenuitstalling, dadelijk het kwestieuze punt van het geding zou aangesneden worden.

Tot zover Tac'tus in zijn « Dialogus de Oratoribus » ten jare 75 van onze tijdrekening.

De pleidooien van Cicero vormen thans nog een brok pleit- en kultuurgeschiedenis. Gehouwen naar de maat en de verhoudingen van de klassieke stijl-leer met de eigen woordgrepen en de oratorische vlucht, smijldige aanval en meesterlijk verweer, verheven en toch zakelijk, bitsig en toch voornaam, hebben zij bewezen dat ook in de welsprekendheid aan de balie kunst bestaat, en deze, als kind van de beschaving, in op- en neergang een parallele lijn met de literaire norm volgt.

Met het romeinse Keizerrijk is ook deze beschaving verbrokkeld en vertrappeld door barbaarse invallen en krijgsgeweld. Heel langzaam is, met een heropstanding der beschaving, uit het zaad dat op goede bodem gestrooid was, een nieuw geluid ontstaan, dat — latent doorheen de duistere Middeleeuwen — een hernieuwing teweegbracht met ontleningen aan de Klassieke Oudheid, hernieuwing die ook het pleidooi deed herleven en het liet openbloeien in Renaissance en Hervorming, om weelderig in de 17^e en 18^e eeuw de volste maat te geven van wat, naast tijdsmode, sobere schoonheid, soliede cultuur en taaie overredingskracht konden bieden.

Tot op de vooravond van de franse omwenteling reikt ons het overzicht; het is een grens waaroverheen totaal nieuwe denkbeelden een andere wereld schiepen en gewijzigde justitievormen met andere grondslag ook aan het pleidooi een nieuwe richting wezen. Een terugblik naar de vroegere eeuwen — in het

bijzonder de 17e en 18e eeuw — aan de toets van wetten. «ordonnantiën en edicten» — zal toelaten voor het pleidooi een diagnose te stellen omtrent wat aan de advocaat in die tijd nog aan «vrijheid van het woord» overbleef

* * *

Gedurende een lange tijd was de verdediging een last van het patronaat. Alexander Severus stelde de eerste norm: «Wie voldoende geleerd — of beter geleerd was — mocht pleiten». Al waren de vrouwen in het oude Rome in een staat van juridische inferioriteit, toch was hun het recht tot pleiten niet ontzegd: Valerius Maximus verhaalt: (Hist. Lib. VIII, cap. III, 3) «dat Caia Africana overliep van onbeschaamdheid doordat zij de rechtszaal deed weerklinken van een in het forum ongewoon geblaf en hierdoor het meest befaamde voorbeeld van chicanerie werd, dat haar geslacht heeft voortgebracht. Daarom — zo zegt de auteur — werd tot straf aan praatzieke vrouwen de bijnaam Afrania gegeven». Afrania bedierf het voor de vrouwen; met haar werd ook aan de anderen «quia non latrant sed loquuntur» de toegang tot het forum ontzegd.

De derde eeuw liet reeds aanvoelen dat de uitvoerigheid enerzijds en de soms hoog oplopende passies anderzijds de sereniteit bij de behandeling van een zaak kwetsten. «Dat het pleidooi treffelijk, gematigd en bijzonder bondig weze» zo wenste Constantijn. Keizer Gratianus, (Lib. VII, tit. 1) reglementeerde de verdediging van de pleitende advocaten over de partijen heen «opdat alle goeden niet aan de ene zijde en de slechten aan de andere zijden zouden staan». Justinianus tenslotte besloot de wetgeving met een edikt van «stabilitas loci»: de advocaat mag slechts pleiten voor de rechtbank waar hij ingeschreven is; bij overtreding trof hem als sanctie de schrapping «de matricula personis aboliatur».

Bijaldien deze beschikkingen zeer veel waarheid inhielden, hadden zij een groot gebrek: te zijn omschreven in een wet.

Inderdaad een wet wordt niet gemaakt om een of andere klasse van burgers de raad te geven hun gedragslijn te bepalen, tenzij men de bedoeling heeft een tuchtrecht over deze uit te oefenen of misbruiken te beteugelen. Die beperking en beknotting zijn doorheen de eeuwen schering en inslag geworden voor het summum van ons beroep: te mogen pleiten.

Uit de sombere tijd der Middeleeuwen is geen traktaat, nog minder een pleidooi bekend. De oorzaak ligt in de politieke structuur en de tijdsomstandigheden: de waarborg van gelijkheid, eenheid en gelijkvormigheid zijn in de Middeleeuwen totaal onbestaand. De feodaliteit (het suzerain-vazal verband) met haar eigen rechtsprekend orgaan had als produkt — of beter als gevolg — de weerspiegeling van de verdrukking: slechts de wet van de sterkste werd erkend en had als correlatief een maatschappelijke ongelijkheid.

Elke vorm van bijstand of verdediging die in de ogen van de suzerain-rechter een weerstand betekende tegen zijn willekeur, een openbaring van zijn onkunde, een inkrimping van zijn despotisch gezag werd dan ook in «seigneuriale justitie» onverlet gelaten.

Tenslotte onderstelt de instelling van het recht van verdediging een stadium van rechtsverfijning, volstrekt wars van barbaarse bezetting die barbaarse zeden scheidt. De korporatistische kernen beslechten hun geschillen in zeer beperkte kring.

Barbaren traden trouwens zeer bloeddorstig op «*praecipue tamen in causarum patronos: alii oculos, alii manus imputabant: unius os sutum, rescisu prius lingua, quam in manu tenens Barbarus, Tandem, inquit, vipera sibilare desistit.*» (Florus, IV, 12.)

Toch vinden wij in de Etablissements de Saint Louis een rechtswerk uit de 13e eeuw, de wijze van pleiten opgelegd: «*Li avant-parlier doict mettre avant et proposer en jugement ses diffances et ses barres... Ce que li avocaz dict c'est aussi bein estable comme se les parties le deissent... et le doict dire courtoisement, sans vilenie de sa bouche. ne en fez, ne en diz.*»

Een compilatiewerk van de «ordonnantiën» van Filips de Stoute, geeft een precisering: «*Nus avocaz ne doit redire ni recomancier la parole que li autre aura dit, mais il y peut bein y ajouter aucune chose nouvelle. se il voit qu'elle y face à ajouter.*»

Tenslotte bestaat er nog een produkt der overlevering, verzameling van wetten en reglementen die een spiegelbeeld geeft voor onze streken, getiteld: «Les Assises de Jérusalem». Het past zo zegt de rechtskronijk, «*que tout bon plaideur et subtil soit sage, qu'il ait l'esprit rij en qu'il ne soit doutif ni timide ni hésitant. ni hatif ni nonchalant de son plaïd, et qu'il n'ait sa pensée ailleurs tandis qu'il plaide, qu'il se garde de se trop courroucer ni émuouvoir en plaidant parce que ces choses font tost tressaillir home en deraison en lui enlèvent sens et connaissance. Si l'on est demandeur, que le plaideur dit le plus bref qu'il pourra, car en brière clameur à deux prouffits; l'un est que la Cour recorde mieux le court que le long et l'autre est que si l'adversaire nie, l'on peut mieux prouver le court que le long.*»

In de 14e eeuw was de rechtsbedeling opgedragen aan mensen zonder onderscheid van klasse of stand die oordeelden «volgens recht of ongeveer» (secundum jus aut prope). Het stond echter de taalvaardige lieden niet vrij zo maar het woord te nemen als «voirspreker» of «taelman». Het verzoek daartoe werd telkenmale gericht tot de baljuw voor wie de rechtonderhorige een solemneel verzoek richtte: «*Balju, ik heessche raet ende taelman dese te mine tale.*» Dan sprak de «voirspreker»: «*Balju, hier staet N. (naam van de client) ende heescht raet ende taelman mi te sive tale. Eist u wille dat ic ben te sive tael?*»

Het fomulier geeft als antwoord van de baljuw: «*Joet, 't is de wille, spreeckt ghi redenlicke.*»

Verbeelding moge uitwijzen welke betekenis de rechtbank (dit is de baljuw) in haar «sententie» aan de pleitrede had voorbehouden als werd beaamd dat «*Meester Heinricke Van Melckebeke so scoone vertooghde*»...

Van inval en bezetting waren de kloosterbibliotheken bewaard gebleven. Daar waakten schroomvallig de monniken over wat het Romeins recht als codices, compilaties en tractaten aan het nageslacht hadden gelaten. Geen wonder dan ook dat deze monniken, ervaren in de latijnse taal en in de rechtstak als «doctores sui generis» de eerste pleiters waren met een ijver die zelfs het Concilie van Reims niet temperen kon.

In het deel der uiteenzetting was, in hun pleitrede, het verhaal van de feiten rijkelijk gesierd met bijbelteksten, voorbeelden uit het Oude of Nieuwe Testament, stavingen uit de Evangelien, en argumentatie uit de Kerkvaders. De waarde van de wet en de noodzakelijkheid van een normenstel greep terug naar Mozes; de Jonasgeschiedenis uit de bijbel illustreerde een vismisdrijf, een drievoudige motivering vond haar

weerspiegeling in de goddelijke Drieëenheid. En had de pleiter een reeks motieven ter staving, hij bracht ze voor onder de bescherming — legde ze haast in de mond van de twaalf apostelen. « Zo te pas, als meer te onpas », zegt Beslay in zijn « *Style de la Procédure* », « verleenden de Evangelisten een tekst. » Het theocentrisch karakter van de Middeleeuwen vond ook in het pleiten dankbare weerklank.

De « blijde incomsten » van de « Prinsen in hunnen Lande », die een bezegeling en plechtige belofte tot eerbiediging van verstrekte vrijheden betekenden, hadden voor de advocatenpraktijk een negatief effect. Zij ondervonden steeds meer dat de « vrijheid van spreken » een beperking werd opgelegd.

Schier onmiddellijk na het instellen van het Parlement van Mechelen (1473) — justitie-afdeling van de gesplitste Grote Hertogelijke Raad — spitsten Kanselier en Hertog hun volle aandacht toe op de pleiters en beschikten: « De advocaten en procureurs zullen hun geschriften in korte artikels maken en derwijze te werk gaan dat een artikel niet meer dan één feit inhoudt, zonder feit met recht te mengen, of één reden met één feit. » De hertogelijke wens bleef zonder resultaat. Opmerkingen vanwege het rechtscollege waren slechts een rustpunt in de langdradige uiteenzettingen. Alleen — zo werd verhoopt — een sanktie zou remming brengen. De ordonnantie van 1522 maande de advocaten « bondger te zijn in hun schrifturen, zich niet te lenen tot repetitien en zich te onthouden van lange verhalen ». Als sanctie werd bepaald de terugbetaling door de pleiter van de tegenwaarde van het overtollige aan zijn client. Dit bijzonder willekeurig en broos procédé was er niet minder nutteloos om. De prolixiteit leek een ongeneesbare kwaal.

De Raad van Vlaanderen (1531) beschikte « *d'écrire au plus bref et substantieusement que faire se pourra, sans user de redites et langages superflus* », en de Raad van Holland beperkte de artikels tot 50 in getal.

De advocaten bij de Grote Raad van Mechelen deden echter hunne « frivole en prolixie schrifturen » geen oneer aan; al was de inhoud der artikelen streng gemodeleerd, het bleef hun toch vrij het artikel te sieren. Ook dat middel ontstemde de Raad en bij ordonnantie van 1548 werd misbruik van sinoniemen beteugeld en de advocaat bedreigd met een boete van drie Rijnguldens voor elk stuk of schrift « contenant l'exposé de faits ou l'indication de motifs dénués de pertinence » (art. 6 en 7).

De « Stiele en Maniere van Procèdeeren » in 1558 en 1604 (Ordonnantie Albertina) konden het gebruik van sinoniemen nogmaals verbieden, de herhaling van de hoedanigheid der gedingvoerende partijen afwijzen (art. 15) maar de modezucht brak dam en dijk en overspoelde met een vloed van Renaissance-elementen ook de raadzaalen. Zelfs de radkale ordonnantie van 1681 (art. 35, 35 en 37) bleef dode letter.

Bedreigingen en straffen die als sanctie ondoeltreffend bleken, ruimden tenslotte in de schikking van 1691 de plaats voor een zeer algemeen en gematigd precept: de advocaten werden verzocht langdradigheid en duisterheid te vermijden, « *cum loquacitas sit parum utilis et multum taediosa* » (Vromans en Wijnants), evenals « *discursus in aere* », buitenzaakse beschouwingen en het schrijven van data in volle letters. De 18e eeuw nam vrede met deze « usancie » en de advocaten, vreugdevol om het gewonnen pleit der straffeloosheid bleven verder onbekommerd.

Eeuwenlang werd de prolixiteit in woord en schrift gehegeld, in « ordonnantien en edikten, usancien en style van procedeeeren » besnoeid en, met of zonder bekeuring, door de advocaten — toch niet geëerbiedigd. Was dit laatste opzet, of kwade wil, of eenvoudig natuurlijk? In *med'o virtus!*

De welsprekendheid is misschien één in wezen, vormgelijk in hare diverse uitdrukkingen, maar in doelmatigheid zeer verscheiden: waar een kanselrede strekt tot onderricht in een leer voor een d'epgelovige vrome massa, een politieke rede enkel oproerigen tot kalmte maant — of omgekeerd —, een programma aanbiedt of gunsten tracht af te dwingen, een academische toespraak enkel rond een onderwerp of een persoon een lauwerkroon spant, is het pleidooi enkel gemaakt om een rechtbank te overtuigen.

De pleiter wil betrachten dat zijn eigen visie op de zaak door de rechtbank worde opgenomen en tot de hare gemaakt. Hem staan hiertoe alle middelen open die woord, klank en beeld bieden naast stijlleer en kunstgrepen. In dit gedachtencolloquium is het diep menselijk en normaal dat het zoeken naar de meest gepaste weg tot het bereiken van dit doel een herhaling, een gebruik van sinoniemen met stijgende graad van precisie, een variatie door voorbeeld of verwijzing eigen worden aan het pleidooi.

* * *

Wordt een te pleiten zaak dan niet te voren door studie en tekst voorbereid? Zeer zeker, maar dit is juist het netelige punt: hoe vaak gebeurt het niet dat een keurige voorbereiding nutteloos wordt in een debat, omdat de atmosfeer gewijzigd is, het gedingpunt werd verlegd of psychologische effecten een verschillende denkwijze en uitdrukkingsvorm oproepen.

Weliswaar de behoorlijkheid stelt de grenzen, die door een tijdsmode, een letterkundige stroming, soms een geestesrichting worden verschoven. Ook gebeurt het dat wie voorbij de bakens zwemt, en de grenzen heeft getart, in het diep wordt opgenomen of door de draaikolk opgezogen en ... verdrinkt. De « bel esprit » was een tijdsmode, de Renaissance een geestesrichting die zeer ver reikte en vele advocaten werden slachtoffer van pleitgenoege, overmoed en professioneel instinct.

Tenslotte, in zekere perioden, werden de honoraria berekend volgens het aantal pagina's of rollen. Vandaar komt de reden van het uitschrijven van cijfers en getallen in volle letters, het herhalen van de hoedanigheid der gedingvoerende partijen, het aanvullen van wat wij door « enz. » beduiden. Ook aan de « auri sacra fames »-plaag konden advocaten niet ontkomen ...

* * *

Het enige middel dat aan lieden « gheleert ende van goede eloquentie » voorbehouden is om hun bijstand te verlenen aan client en recht, indruk te maken bij rechtbank of Hof, de overtuiging kracht bij te zetten en onschuldige uitweidingen over diverse se onderwerpen in te lassen. letterkundige vluchten te wagen en hun cultuurbagage uit te spreiden, is hun taal.

De taalkwestie is geen zorgenkind van deze eeuw, maar grijpt terug in gerechtszaken tot de 15e eeuw. De voorwaarden in verband met de kennis der talen aan de Kanselier en de Raadsheren gesteld (5 oktober 1430, Philips de Goede) werden tot de advocaten

uitgebreid. Een eeuw later (23 januari 1515) bij de Blijde Inkomst van Karel V werd zij bevestigd:

« Daertoe moeten sij konnen spreken ende verstaen, de drij taelen, te weeten het Latijn, Nederduytsch, ende Walsch. Het Latijn om hun te instrueren in de geleerdtheyt en de andere twee om so de Nederduytschen als de Walen justicie ende voldoeninghe te besorgen, vermits zo wel de eene als de andere taale in Brabant geuseert ende geplogten wordt. »

De wens van de Prinsen (16e eeuw) dat de rechtsmotieven in het Latijn zouden opgesteld worden, wellicht opdat de uiteenzetting des te korter zou zijn, beviel de advocaten niet. Hoe geschikt die taal ook was om de geest van de klassieken — die zij toch zo graag nabootsten — op te roepen uit het kultuurarsenaal en hoe best deze ook overeenkwam met de taal van de rechtsstudie te Leuven of te Bologna, werden de advocaten niettemin door syntax's en doodse stijl geremd in hun schier natuurlijke neiging tot uitweiding — een professioneel instinkt. De auteurs verhalen dat de rechtscolleges op dit punt tegenover de pleiers « tolerant » waren, en hierin werden geholpen door de « syle ende maniere van procederen en style generael van subalterne bancken ende gerichtten ». De stijl werd klaar, sober en precies.

Dezelfde 15e eeuw zag het ontwaken van een literaire geestelijke omwenteling die Renaissance werd genoemd, en die een glansrijke intrede van schrijvers, wijsgeren en redenaars uit de Oudheid luister bijzette. De advocaten waren er niet op voorbereid zulke hoge gasten te ontvangen, maar het voornaam gezelschap paste wonderwel bij hun dagelijkse taak, het vergezeld de de pleiter tot in de gerechtszaal, leende hem stof en spreuken voor het stofferen van zijn betoog en kwam ertoe in de 17e en 18e eeuw het pleidooi te beheersen.

Van de cultus van de klassieke oudheid hebben de pleiters gedurende een paar eeuwen gulzig geproefd. De steeds toenemende smaak doorloopt de curve van curiosum tot gemeengoed. In het begin volstond een zeer voorzichtige zinspeling op een auteur — Ovidius en Horatius waren bevoorrecht; vervolgens werd een nieuwsgierige blik gewaagd in het rijk der mitologie; maar in de 17e en 18e eeuw betwisten teksten uit de Ecclesiasticus, uit het boek der Spreuken, uit dichters en redenaars en zelfs citaten uit oude pleidooien, uit Evangelisten, Kerkvaders (van Tertullianus tot Bernardus) en epistels, beelden van Romeinse helden en Griekse goden elkaar de eer het pleidooi te illustreren. De stijlfiguren — sinds Quintilianus ten getale van drie en zestig — werden samen met de redenaarsknepen gretig benut.

De modeziekte leek aanstekelijk; weinig pleiters « rari nantes in gurgite vasto » bleven immuun voor de « smaak in slechte smaak ».

Sommigen waren zelfs zozeer aangetast dat zij de vorm der rechtspleging zelf aan de oudheid toetsten. Een dagvaarding (daeghsel ofte daghement) was volgens Meester Bosschaerts in de 18e eeuw van natuurrecht en goddelijk recht: voor het natuurrecht verwees hij naar een decreetaal van paus Clemens V en voor het goddelijk recht naar het eerste boek van de Genesis: « Vocavitque Dominus Deus Adam et dixit ei: Adam, ubi es? » — De heer sprak zijn vonnis slechts uit na Adam te hebben opgeroepen en zijn verdediging — een verzachtende omstandigheid — te hebben aanhoord.

Het was de tijd dat een gemeene muur in het geding eerst werd bestormd door de helden van Troje.

Dit classicisme bekreep in hoge mate Meester Rom-

baut van Uden, advocaat te Brussel die op 17 juli 1604 in de Raad van Brabant was opgenomen. Bij onlusten had hij de verdediging van een oproerige bende opgenomen, maar hij deelde haar straf; ook hij werd verbannen. Dit was de reden om dewelke hij een apologetische Memorie — een openbare biecht — tot eigen verdediging aan de Goeverneurs richtte met volgende inleiding:

« Serenissimes Princes,

Le grand naturaliste Pline, parlant de l'art de peinture, haultement et dignement loué en la personne du grand Thimantes, dict que cet excellent ouvrier voulant faire paroître ce qui estoit de l'industrie plus admirable de son art, se mit un jour à faire la portraicture tont célèbre de la belle Iphigenia, laquelle comme il representé preste d'estre immolée ayant peint le deuil funeste et les chaudes larmes de ses plus inthimes amis, Calchas et Ulysse, ayant comme dependu et employé tout son entendement à tirer au vif la contenance déplorable de Menelaus son oncle et de ses autres parens, ne luy restant plus rien en la beauté de son art pour dignement exprimer le triste visage du Père de la jeune dame Agamemnon, s'advisa de le peindre le visage couvert et la face voilée pour faire croire et donner à cognoistre aux spectateurs le ressentiment et le deuil paternel, estre si grand qu'au monde il n'y avait pinceau ny couleur aulcune qui le peut exprimer à suffisance... De mesme est-il de moy... »

En dat was het begin van het exordium. De helden uit de legendarische Oudheid werden echter vlug verwoegd en krijgen het gezelschap van Plato, Telemon en Alkibiades... Op het thema « Ondank is 's werelds loon » trekt een stoet van Romeinse groten voorbij, wier noodlot wordt vergeleken bij het zijne, « et qui par l'adversité de leur fortune et pour l'exemple de leur Foy et de leur pacience les uns sont été conduicts à la croix, les autres à la mort, et généralement ont souffert les plus grands coups et traverses de son monde mortel, qui ont rendu leur réputation et honneur immortels. Je suis celluy qui... pensant bien faire... ». Nog steeds in het exordium pro domo schetst Mr Van Uden de « advocat jameux ». Deze moet, « pour être bon orateur avoir l'esprit gaillard et fertile, afin de former comme d'une riche mine, l'or, l'argent, les perres précieuses et tous les matériaux d'une bonne invention. » De woordenvloed wordt vergeleken met de bloem van het graan na het malen (minder gelukkig, menen wij) maar onze confrater was zo oprecht te zeggen: « Je ne présume point d'avoir je ne dirai pas toutes mais point la moindre d'aucunes de ces parties desquelles s'il manque aucune d'icelles, l'on ne pourroit bien former ou composer un excellent avocat ».

* * *

De inleiding gaf niet altijd de inhoud die de term laat vermoeden: de enen begeesterd door de tijdsmode maken een druk gebruik van de antithese en stellen de grootheid van het « illustre Hof » en de belangrijkheid der zaak tegenover hun eigen onkunde — misplaatste nederigheid, om ongemerkt hun eigen persoon ten minste des te groter te doen uitkomen — anderen willen door wierook in een « sanctum sanctorum » aan het adres van de magistraat een gunstig gehoor afdwingen voor hun zaak, anderen nog ten slotte zijn nuchter en meer XXe-eeuws.

Een staaltje van die voorstellingsvorm: (wij vertalen)

Messeigneurs,

Hoe overtuigd ik ook moest zijn van mijn onkunde, om een zaak voor te dragen van zo groot gewicht als deze waarin ik vandaag mijn jonge pen wil wijden voor deze illustere vergadering, de schande van mijn client te verlaten na een vonnis dat zo gunstig was als dit a quo, de ontferming van de rechters die geneigd zijn mijn gebrek aan kennis aan te vullen, die mij noodzakelijk zou zijn in de ontplooiing der moeilijkheden waarmee deze zaak is gevuld, hebben mij gedwongen een poging aan te bieden waarin, ver van mij te vlieën om het feit de stof te hebben uitgediept ik welintegendeel slechts meen ten hoogste enkele beginselen te hebben bijeengebracht die zouden kunnen leiden tot de opklaring van de zaak die u gaat beslissen . . . »

Die enkele beginselen bevatten 238 artikelen . . .

Meester Remy, advocaat van Antoine De Berlaymont, hield van theatrale uiteenzettingen: in een pleidooi van 1.043 artikelen verdeeld over 278 bladzijden, luidt het exordium:

« Seer Edele Wijse ende Voorsinnighe Heeren,

Wij hadden gemeend tot het laatste stukje van de wortels van de hydra te hebben uitgetrokken en weggerukt, die men ons in voorgaande overwegingen had tegengesteld, wanneer wij, het zicht werpend op Frankrijk een heel nieuwe zagen opdagen in uitzicht veel verschrikkelijker dan deze die wij meenden totaal te hebben vernietigd. Het is het eerste Parlement van Parijs die hem deed opstaan uit de asse van de eerste in de laatste jaren van de laatste eeuw; maar het geluk dat wij hebben in een ramp is dat dit monster voor eeuwig werd verbrijzeld door een uitdrukkelijke wet voor het midden van deze eeuw . . . »

Meester Frison, strafrechterlijk vervolgd, pleitte zelf zijn eigen zaak:

Messeigneurs,

La cause que je défends n'est pas celle de mon ami ni celle que je défends en qualité d'avocat, c'est la mienne, c'est celle d'un coeur déchiré en lambeaux: enfin c'est une cause qui par l'assemblage bizarre des circonstances et le grand intérêt qui en fait l'objet peut passer pour une des plus rares, et des plus importantes qui aient jamais paru sous les yeux de cette Cour souveraine.

Je commencerai par faire mes excuses à cette Cour; si je m'exprime avec trop de feu et par la prier de se souvenir que ce n'est pas un conseil qui parle ou qui écrit mais que c'est la partie elle-même qui suit les mouvements de sa vivacité naturelle et qui est agitée par l'enthousiasme de son innocence.

Ciel! quelle ressource pour moi de n'avoir que sentiments, supériorité de lumières et droiture de coeur pour adversaire.

In artikel 53 (op 1146 art.) pleitte Mr Frison: *Entrons donc en Matière . . .*

Wel gebeurde het dat een advocaat « *sigh kon dispenseren van veele nodeloze repetitien, ende eenighlijck ophaelen het ghene tot inleidinghe van het werck ende het faciliteren der decisie noodigh zoude connen geoordeelt worden* », en was beeldentaal of stijffiguur tot het minimum beperkt als in een « *vertoogh van feyt en recht* » voor Vrouwe Catharina Baeyens, weduwe van Jan Janssens, teghen de heer Jos. Rodriguez de Voga y Vega, baron van Beerleghem:

« *Messeigneurs,*

Onder alle deghenen die de justicie tot het uysterste ressoort genootsaecht sijn geweest te amplexeren, bevont zich de revidente die bij arrest van het Soevereyn

Hof, de diversiteyt van sentetien ten pointe van hare oppositien verleent, geeren definitvelijck sal sien termineren De quastie tusschen partyen geagiteert dependeert ten deele van de dispositie van recht, ende ten deele van het ondersoek van eene possessie, dan op de ghedaeghde sig vanteert . . . »

De inleiding kon soms heel eenvoudig zijn en in feite dadelijk het kwestieuze punt aanvatten. Georgius Van Gheel, pastoor van Linkebeek had een geding ingesteld tegen Frans Laenen en pleitte de nietigheid van een testament, wegens krankzinnigheid van de testateur. Zijn advocaat zette in als volgt:

« *Seere edele, eerweerde ende voorsienighe Heeren, Guilelmus Aerts was aan den testateur een somme van 250 guldens schuldich. Desen lesten in St Amandus kercke voorseyt den deponent ontmoetende, heeft hem tot betaelinghe gemaent, segghende: Helmus, ghij moet mij gelt geeven, waeromme en siet ghij naer mij niet omme. Men moet hieruyt beslyuten, dat hij cranckzinnigh geworden was, alsoo hij testateur noeynt tevoorens in de kercke van eenighe affairens en soude hebben durven spreken, jae sels . . . niet derren peyzen . . . ten ware hij in de tempel Godts vrijwilligh schandael veroorsaecht heeft tot hetgheen niement hem oeynt bequaem geacht en heeft . . . »*

Dit exordium was zeer zeker sober, « *sonder repetitie* » of pose — misschien wat te weinig — behalve wat de aanspreektitel betreft. De thans toegepaste uniformiteit in de aanspreektitel naar gelang de rechtsmacht hood in de 17e en 18e eeuw een ruime keuze. Gewoonlijk luidde deze « *Messeigneurs* », zowel in de vlaamstalige als franse pleiredenen. Met stijgende eerbied luidde de titel « *Hooghe ende Moghende Heeren* », « *Seer eerweerde ende edele Heeren* » of nog « *Seer Edele, Eerweerde ende Voorsinnighe Heeren* », met in de 16e eeuw een kronkelende lijn als bedoeld ornament rond de eerste letters.

De benaming van wat voorgedragen werd, — ook met de pen komt welsprekendheid voor — deelde deze diversiteit, ongeacht de eeuw. De rede heette « *Ver-toogh van feyt en recht* », « *Deductie van feyt en recht* », « *Memorie* », « *Motief* », « *Reflexie* », « *Succincte Reflexien* » of nog « *Demonstratieve aenwijsinghe* » naast de eigen rechtstermen van de taal der pleitbezorgers: « *Replique* » . . . tot « *Duplicque en Dé-cuplique* », « *ampliatie* » die steeds op een stand van de rechtspleging wezen.

Alleen de ordening van de rede was eenvormig en werd stipt geëerbiedgd: na een inleiding van vrij elastische inhoud en lengte, volgde het « *verhael in feyt* », het « *vertoogh in recht* », het antwoord op de tegenstrever (*spongia objectionum*) en het slot waarin de rhetoriek, eigen en verschillende volgens elk pleiter, hernomen werd en, voor slotakkoord, een formele als « *Cum censura* » of « *Onder ootmoedighe correctie van het Soevereyn Hof* » gebruikt werd.

Hoger werd de inleiding aan uwe kieskeurige appreciatie reeds onderworpen. Bij het doorbladeren van proceszakken en vergeelde folianten in handschrift of bij het lezen van boekdelen « *Motiven* » groeit onweersstaanbaar in ons een oprechte bewondering voor de studie die confraters uit vroeger eeuwen aan het « *vertoogh van feyt en recht* » wijdden.

In de uiteenzetting der feiten waren zij zeer klaar, hun taal was sober en de gedachte soepel geordend. Een bewijsvoering omtrent een rechtspunt ging in de tijd terug tot het vroeg Romeins recht, overheen de commentatoren tot de ontleding van de « *Costuymen ende Usancien* », telkenmale gevolgd door een vaste greep in teksten en citaten, verwijzingen en para-

grafen, pagina's en auteursnamen, soms hele bladzijden lang. In onze tijd heten deze referenten voetnota's maar zij storen evenmin de lezing van de tekst.

Op het gepaste ogenblik kwam in de tekst een variante voor, hetzij een herinnering aan wat in het vorig hoofdstuk werd bewezen — of minstens zo bedoeld — hetzij een toespeling op de persoon van de dienst of van de tegenstrever, uitzonderlijk ook wel een vlijmscherpe opmerking over de « auri sacra fames » of de « staet ende conditie » van de partij — zo in de processen van litigerende EE. PP. Jezuiten of EE. ZZ. Ursulinen.

* * *

De invloed van de Franse en Vlaamse taal in de pleitrede blijkt uit volgende aanhalingen: « *de quaestie tusschen partijen geagiteert dependeert ten deele van de dispositie van rechte, ende ten deele van het ondersoek van eene possessie, dan op de ghedaeghde sig vanteert* », werd door de advocaat « *gheresolveert* » zodat hij « *sig mocht flatteeren dat hij ten laeste een favorabel loth der decisie* » sal hebben. Wie de « *justicie tot het uytterse ressoort moest amplexeren* » en « *de diversiteyt van sententien ten poincte van haere oppositien verleent geeren definitvelijck sal sien termineeren* » haakte naar « *een definitvelijcke decisie van deze swaere en costelijcke procedure, die de supplianten als debiteurs van considerabele sommen so langhe jaeren hebben weeten te traineren om tenminste enighe tijt te retardieren hunne condemnatie ende gedraeghde te frustreren van het ghene sij deughdelijck schuldigh sijn* ».

De « gheleerde taele » — het latijn — werd niet vergeten. Soms was zij als in een puzzle met het vlaams verward: in een geding met betrekking tot een vennootschap pleitte Meester Beydens « *voor deselve dissolutie utrobique militeert d'oorsaecke die den Keyser Justinianus daervan ex ipso lumine naturali assigneert in Institutis (Lib 3 tit 26, § 5) quod qui societatem contrahit certam personam sibi eligat* (zie ook Wijnants en Vromans).

In de 18e eeuw was de tijdsmode gericht op de « bel esprit » een wijze van uitdrukking die meestal bij de rechtbank aan een verkeerd adres belde en beter thuishoorde in de salons der « *Précieuse Ridicules* ». Sommigen lieten zich leiden in het « heiligdom der waarheid » of zouden « op de zee van het kwaad de onschuld doen bovendrijven ». Velen betrachtten de « wolken die hun tegenstrevers voor de zon van waarheid brachten » te verwijderen, opdat alsdan de klaarheid van de hemel aan hun stelling luister zou bijzetten. Een vergelijking scheen dan slechts geslaagd wanneer zij in de natuur, de oudheid of de onderwereld een gemeenschappelijk punt, een spreuk of een beeld had gevonden. Dat alleen wees op « eruditie en bel esprit ».

In parallele lijn met deze uitdrukkingwijze ontwikkelde zich de « pose » — een proeve van eigen-dunk — waarvan Meester Malfait, een hoog gewaardeerd Brussels advocaat in de 18e eeuw, vaak blijf gaf. (wij vertalen)

Messeigneurs, — zo begon hij zijn pleitrede voor barones d'Hoogvorst teghens Ch. Roose — *Indien ik vandaag mij moest uitdrukken met de kracht en de genegenheid in verhouding tot de lichten en de waardigheid van de vergadering waarvoor ik de eer heb te geding, tot de gevolgen die het resultaat kan hebben voor de beroepster en haar zoon, en tenslotte in verhouding tot wat elk advocaat aan de weduwen en*

spreken, in verhouding tot de belangrijkheid van het weezen wier zaak hij behartigt, verschuldigd is, zou ik beter doen te zwijgen dan verder te spreken, vermits mijn kracht veel lager reikt dan al deze dingen. Maar vermits gij aan de zwakken evenals aan de anderen toelaat hun gedachte uit te drukken en dat overigens de natuurlijkheid van de waarheid soms dezen verplicht te spreken die het minste geschikt zijn het te doen, laat mij toe — als het u belieft — hier zo getrouw als ik maar kan voor te dragen, hetgeen ik meen het meest geschikt te zijn om u gevoelig te maken voor de gedachte waarvan ik zelf overtuigd ben en doordrongen in verband met deze bijzondere zaak. »

Dat was het prelude voor 654 artikelen.

Mag het dan verwonderen dat zowel de wetgever als de magistraten hetzij in een opmerking of in een ordonnantie een middel zochten tot ontlading van hun zenuwspanning bij het op de proef stellen van hun geduld door het lezen, aanhoren, beoordelen en beantwoorden van een dergelijk pedant produkt van een advocatenbrein. Hun vurige wens was dan ook: « *Wees toch bondig!* ». Het bleef echter een stem in de woestijn.

Meester Malfait's tegenstrever becroop de ziekte der langdradigheid niet. Op een pleidooi van 175 blz. antwoordde hij gevat in 44 pagina's en besloot zijn uiteenzetting « *Sonder hierop langher te blijven haperen, men sal versenden tot het jus divinum et naturale, waer aan men sig in alle gevallen deficiente sem non probata consuetudine, soude moeten houden* ». De geschiedenis heeft echter niet uitgemaakt aan wie het « *favorabel loth der decisie toeviel* ».

* * *

Wat wij in de behandeling van zaken een « laatste woord » of « één woord maar » noemen, hetgeen na een pleidooi heel eerbiedig en voorzichtig aan het rechtscollege wordt gevraagd maar niet altijd bekomen, had ook Meester A. Vanderbeken in een geding van Mr G. Borluut teghens de heer Jos Rodriguez de Vora y Vega bekomen: « *In 't termineren van de saecke sal 't hoof in faveur van justicie hebben aandachtelijck ende rijpelijck t'overlegghen dat de geintimeerde voorgaendelijck bij hun motiff van rechte (onder correctie) onwederlegghelijck hebben geprobeerd ende vastegesteld vier principaele poincten, waeromme de appellant in desen schuldigh is te vervallen.* » Nadat de « *naerdere deductie* » « *so klaar als den dagh* » had doen uitschijnen « *dat het ghewicht van recht inde bilancie van justicie altijd van den cant ende in faveur van de gheintimeerde sal komen t'overweeghen* », sloot Mr Vanderbeken in een 865e artikel zijn « kort » betoog als volgt: « *Met een woord, om -te sluyten, de ghintimeerde hebben alle imaginerlijcke objecten bij den appellant voortghewend mitsgaeders op te stellen, wederleyt ende gesolveert, oock abundantelijck ed ad nauseam bhetoont dat de sententia a qua onder correctie schuldigh is gheconfirmeert te worden naer hare vormen ende inhouden ende den appellant in zijn temerair ende onghefondeert appel te vervallen met boet en costen. (art. 865)* »

U kan zich levendig voorstellen dat het Soevereyn Hof de debatten op slag heeft gesloten, na het éne woord van 865 artikelen, uit pure vrees dat nog een andere « *naerdere deductie* » een « *ombragie van dol ofte malversatie* » sou komen « *weeren* ».

Dat de gedingen die boekdelen «prolixie schrifturen» vormden uitzonderlijk lang duurden, hoeft nauwelijks gezegd. Tot groot genoegen van de weerspannige schuldenaar betekende zowel de rechtspleging als de uiteenzetting een gewin van tijd. Deze toestand werd dan ook openlijk aangeklaagd door Meester Knobbaert, die hierin stoffering vond voor zijn pleidooi in september 1665:

«Hoghe ende Mooghende Heeren,

Alsoo het leven van den Mensch tenemael onseker is, so de wet Sancimus, 34 § final. C. de donacione ende noch meer de daeghelijcksche ondervindinghe claerlijk is aenwijsende, ende van den anderen cant de sicanen tot groot gevoelen ende een generael ressentiment van alle de goeden met so groote getale cruyppen in alle bancken van justicie (sonder dat zelfs dit Hooft Tribunael van Vlaanderen niet jeghenstaende diversche prohibatieve ordonnantien, tot remedie van deze geconcieert ende ghemaect daarvan vrij ende exempt is, dat het seer licht ende facil is voor de ghone eenige provisie van recreantie in het gesagh van officien vercreghen hebbende, de saecke tenprincipale so langh te houden sleypen dat den draede van een verwerkt proces langher is loopende als den ghonen van eens menschen leven...»
Om niet te faelen, permitteren d'Heeschers appellanten al hier een waere en oprechte geschiedenis van de saecke...» Zo maar 329 art.

Hij besloot: *«Emmers gheconsidereert dat het licht is een proces twintich, dertigh ende meer jaeren te houden sleypen, den twieden appellant en heeft gheen hope dat hij oeynt in sijn leven soude sien een eynde van de saecke principael ware bij aldien hij alhier in de provisie quaeme te succumberen.»*

* * *

Tot daar deze citaten uit de bloemenlezing der pleidooien naar het oud model.

Nu zult U van de spreker verwachten dat hij bij het einde van de uiteenzetting zelf stelling zou nemen en na het trekken van een paraleel tussen wat vroeger was en nu is, een lans zou breken voor of een banvloek zou uitspreken tegen het pleidooi van vroeger eeuwen.

Moet deze wijze van pleiten, deze uitdrukkingvorm eenvoudig worden verworpen, omdat zij verouderd zijn en tot het domein van de traditie behoren, waartoe toch langzaam maar zeker alles overgaat enkel door het verloop van de tijd? Of is er uit die oude pleidooien dan toch nog iets te leren?

Het zou verkeerd zijn de pleidooien uit vroeger eeuwen enkel op een goedge glimlach te onthalen, gemengd met een vleugje medelijden. Weliswaar de stijl was langdradig, de zegswijze — thans ouderwets, en de voorstelling eigentijds; zij stemmen tot het gevoel dat een museumbezoeker bevangt bij het verlaten der zaal en hij zich gelukkig acht tot een andere eeuw te behoren. En toch heeft diezelfde museumbezoeker stille bewondering gehad voor wat vroeger was. Uit de greep der traditie geraken advocaten trouwens moeilijk los: dagelijks betreden wij een in de vorm van een tempel gebouwd Paleis, geschraagd door al dan niet geribde zuilengangen, korintisch of dorisch versierd, aan de trapvoeten bewaakt door de stenen gestalten van romeinse of griekse wijsgeren en redenaars, met zelfs egyptische bouwfiguren die als caryatiden fungeren in de gang

die naar de politierechtbank leidt. Wij dragen de traditionele «toga» en spreken een taal, waarvan magistraten nog beweren dat de «langdradigheid» de «oude gewaden niet heeft afgelegd...». Ons keizerlijk decreet van 1810 behelst in zijn artihel 37 betreffende de wijze van pleiten dezelfde gegevens als de «prohibitieve ordonnantien».

Het zou een uitdaging en een volstreckte verloocheening van taalzuiverheid betekenen de uitdrukkingen of woordontleningen uit vroegere eeuwen — een bloemlezing van gallicismen — als toonbeeld van taalkunde voor te dragen. Zij drukken alleen de stempel op een «eigentijdse mode». Maar aan de andere kant zijn wij nog steeds rijk bedeed uit de erfenis van vroegere eeuwen. Uitdrukkingen als «appellant», en «geintimeerde», «opposant» en «conclusie», «assignatie» en «rekwest civiel» enz. hebben burgerrecht verkregen.

Zijn de pleitreden van voorheen dan nog uitdrukkingen van schoonheidsgevoel, zijn zij kunst? Verstandskunst, zeer zeker: als neerslag van de moeizame opzoekingen en inspanningen en als resultaat van de betrachting bij de pleiter om in navolging van een gewaardeerde stijlleur zijn geordende gedachte ter overtuiging aan een rechtscollege over te dragen, dwingen zij ongetwijfeld onze bewondering af.

En toch, ondanks hun herhaaldelijk getest waarheidskarakter en hun stijl die vaak sierlijk is door een ongewone vinding, een gemoedelijk archaiseerende toon en een inslaande zinsbouw, zijn zij naar onze mening, met uitzondering van de werken van pleiters uit de wereldletterkunde — geen uitdrukking van schoonheidsschepping; zij hebben juist hun kunstkarakter en schoonheidszin verbeurd omdat zij slaafs, vaak «ad nauseam» een para-klassieke oudheid nabootsen en naar het woord van Willem Kloos — in de bepaling van kunst — gesteld een «emotie» en omgezet in een «expressie» — geen van beiden «allerindividueelst» waren.

Zijn tenslotte de oude pleidooien technisch verantwoord? Ongetwijfeld. Zij zijn meer dan wat wij thans «besluitschrift» noemen en zij omvatten de feiten naast een historiek van de rechtspleging en een uiteenzetting van louter rechtsredenen of stelsels. Zij behandelen de toepassing van het recht naar de letter en naar de geest en zij laten vivaciter de verwantschap tussen pleiter en geding aanvoelen. Bij de voorbereiding zijn zij het kader waarin gedachten en redeneringen worden geordend, naar plaats en waarde, zo nodig met citaten onderlijnd; bij de behandeling van de zaak strekken zij de pleiter tot leidraad en zijn zij voor hem een tweede geheugen; en wanneer tenslotte de bundels worden neergelegd en elke partij heimelijk «het favorabel loth der decisie» aan haar kant hoopt te zien toevallen, betekenen zij voor het rechtscollege de getrouwe weergave, de vergroeiing van wat de levendigheid der debatten deed ontstaan, en bewaren zij wat het gesproken woord niet kan, omdat dit slechts leeft op het ogenblik dat het geboren wordt.

De tij is aan 't keren. Kongressen en toespraken wijzen op vernieuwing, aanpassing aan huidige noden, een hervorming der rechtspleging staat op het getouw; misschien wordt ook voor het pleidooi een nieuwe gietvorm bereid. Maar lang nog zal het duren eer het boek van vroeger eeuwen als nutteloos gesloten wordt; want «Langsaemheynt past groote saecken!»

Onder seer ootmoedighe correctie van UW Soevereyn Hof.

Geraadpleegde werken en artikels :

S. Wiener, L'Ancienne plaidoirie en Brabant. B.J. dl 41.

Gedooft M., De la Défense dans l'Ancien Duché de Brabant, J.T. 1890.

Orts J., De la profession d'Avocat en Belgique avant la domination française, B.J. dl 2.

Simon J., Organisation et style du Grand Conseil de Malines, in Bull. Comm. Anc. Lois et Ordonnances, t. X, 1926.

« Placcaerten ende Ordonnantien van de Hertoghen van Brabant, prinsen van deze Nederlanden », uitgave Anselmo, 11 boekdelen (1648-1770).

E. du Roy de Blicqy, Etude Historique sur l'ancien Barreau belge, B.J. dl 36.

Nauwelaers J., Histoire des Avocats au Conseil de Brabant (2 delen), Brussel 1947.

« L'Avocat vu du siège du Magistrat », in J.T. 1885, p. 1291 en vlg.

« Les Etablissements de Saint Louis », uitg. Paul Viollet, Parijs 1881 (Livre II, XV2: « De L'Office de avocat et comment l'on doit donner jugement et de venir en court de souverain pour son jugement et por diffanse de droit »)

Patria Belgica : Institutions Judiciaires, tweede deel, p. 411 en volgende (Brussel 1873).

Rechtskundig Tijdschrift, 1926, p. 183.

Belgisch Museum voor Nederduytsche Tael en Letterkunde en geschiedenis des Vaderlands, door J.F. Willems (Gent 1837-1846) deel 1.

Practijcke Stiel ende Maniere van Procedeeren in Hare Majesteyts Souvereynen Raede van Brabant (3 delen), vermengelt door Joannes Emmanuel Loovens (Brussel 1745).

« Motiva juris, déductions de droit, memoires » (40 dln in folio) (II.28.848 : deze verwijzing — evenals de

volgende — is de aanduiding van de rangschikking in de Koninklijke Bibliotheek te Brussel).

Procès en Flandre des environs de 1700 (in quarto) (III 68017).

« Procès entre J. F. della Faille, baron de Nevele et les Religieuses Ursulines de Bruxelles », Ypres 1685, in 8° (II 72130).

Galeslout F., Procès de François Anneessens (2 dln in 8°) (II 7621, tomes 45-46).

Galeslout F., « Troubles de Bruxelles 1619 » (II 7621, tome 36).

Galeslout F., Memoires et Notices, 3 vol in 8° (II 50594).

In de handschriftenafdeling der Koninklijke Bibliotheek te Brussel :

— Bibliotheek Goethals — gekend als « serie G » — nummers 3, 4, 16, 43, 44, 63, 64, 74

— Hs 13681-83 : Procès de la Famille Suetens à Louvain.

— Hs 18755-63 : Deductie voor de Heeren Wethouders deser stadt Brussel teghens die Dekens ende ouders van 't Brootmaeckersambacht (Meester J. Vandervorst).

— Hs 18774-87 : Déductions de Droit et Mémoires.

— Hs 18813-18841 : Déductions de Droit (pleidoorien van Mr Guillaume Malfait).

— Hs 18760 : « Reflectie van rechten voor de Pastoor van Eggershoven teghens de Thiende Heffers van aldaer ».

— Hs 18754 : Motiva juris over schaede ende interesten.

— 18779 : Motiva juris over 't presteren van garand ende cessie.

— 18810 : Procédure concernant le Marquis d'Asche.

— Hs 14217-29 : « D.eversche Motieven ende andere Schrifturen van Importantie » (n° 104).

Na deze spreekbeurt volgde het

Antwoord van Mr. A. BAYART, Voorzitter van het Vlaams Pleitgenootschap bij de Balie te Brussel.

De ordonnantie van Filips de Stoute brengt me in grote verlegenheid. Als ik ze goed begriep schrijft ze voor dat « Nul avocat ne doit redire ni recommencer la parole que l'autre aura dite mais il peut bien y ajouter quelque chose nouvelle, s'il voit qu'il convient de l'y ajouter. » Hoe moeilijk het is deze ordonnantie na te leven blijkt uit het feit dat ik ze hier reeds heb overtreden door een van Uw citaten te herhalen.

Nochtans bestaat er voor de voorzitter van een Conferentie der Jonge Balie, die het antwoord moet geven op een openingrede, een zeer doelmatig recept om herhaling te vermijden, namelijk de openingsredenaar punt voor punt tegen te spreken. Ingaande op dit idee heb ik er aan gedacht te beweren dat U een tendentieuze rede hebt uitgesproken door enerzijds ordonnanties aan te halen die aan de advocaten bevelen kort te zijn en anderzijds al de andere ordonnanties te verzwijgen die de welsprekendheid van de advocaat aanmoedigen. Zeer vlug heb ik echter beseft dat het opzoeken van deze andere ordonnanties een zeer zware en wellicht hopeloze onderneming zou worden.

Altijd in een geest van tegenspraak heb ik dan onderzocht of de door U aangehaalde ordonnanties zelf niet vatbaar waren voor kritiek. In deze gedachtengang ben ik begonnen met de zoëven geciteerde

ordonnantie van Filips de Stoute enigszins wonderlijk te vinden. De advokaat, zo beslist ze, mag niet herhalen wat de andere reeds heeft gezegd. Nu is daar inderdaad een neiging bij de advocaten zich zelf te herhalen. Hun neiging echter te herhalen wat de tegenstrever heeft gezegd is veel minder uitgesproken. En wanneer de advocaten dit soms doen dan kan de rechter troost vinden bij het constateren dat in het geding dat hij heeft te beslechten niet alle punten betwist worden.

Wat de raadgevingen betreft die wij in de « Assises de Jerusalem » kunnen vinden, schijnen ze me nogal optimistisch. Men leert ons daar dat we kort moeten zijn omdat, indien onze tegenstrever ons mocht tegenspreken (dat zulks als een loutere eventualiteit wordt beschouwd is reeds zeer optimistisch) « l'on peut mieux prouver le court que le long ». Het ongeluk wil echter dat men ook misschien moet zeggen « que l'on peut mieux refuter le court que le long ».

Dan is daar ook de ordonnantie van de Raad van Vlaanderen die beveelt « d'écrire au plus bref et substantieusement que faire se pourra, sans user de redites et langages superflus ». Onze zestiende eeuwse Vlaamse confraters hadden hier wellicht, met naleving van de nodige vormen, kunnen laten gelden dat wie schrijft « au plus bref et substantieusement que faire